

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА**

ОПАНАСЕНКО АЛЬОНА

УДК

**ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ТА РЕАЛІЗАЦІЇ
ЗЕРНА ОЗИМОЇ ПШЕНИЦІ**

Спеціальність 051 - «Економіка»

АВТОРЕФЕРАТ

Наукова робота на здобуття кваліфікації магістра

Харків – 2019

Роботу виконано на кафедрі економіки та маркетингу Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка

Науковий керівник: доцент, кандидат економічних наук

Батюк Лариса Андріївна

Харківський національний технічний університет
сільського господарства імені Петра Василенка

Рецензент:

Захист відбудеться „__” _____ 20__ року о ___ годині на засіданні
Державної екзаменаційної комісії Харківського національного технічного
університету сільського господарства ім. П. Василенка: м. Харків, вул.
Алчевських, 44

Науковий керівник

Л.А. Батюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Нарощування обсягів виробництва зерна, досягнення стабільності і ефективності виробництва мають стратегічне значення для підйому національної економіки та подолання кризового стану ряду суміжних галузей. Виробництво і реалізація зерна в Харківській області має особливе значення, тому що зернова галузь є провідною для більшості господарств незалежно від організаційно--правових форм власності. Реалізація зерна - основне джерело надходження грошових коштів, необхідних для розширеного відтворення. Проте за останні роки відмічаються зміни валових зборів зерна і ефективності його виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема розвитку зернового господарства - одна із найважливіших в економіці. Вона завжди привертала увагу вчених економістів-аграрників. Питаннями підвищення економічної ефективності виробництва зерна, складових цієї проблеми займалася велика група вчених, які зробили помітний внесок в її вирішенні, серед яких П.Т. Саблук, Л.М. Худолій, М.Г. Лобас, В.І. Бойко, А.М. Шпичак, М.І. Щур, С.М. Чмирь, В.Ф. Сайко та інші. Ними розроблені стратегічні аспекти розвитку зернового виробництва в країні, структурна перебудова, підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу в галузі, формування і функціонування ринку зерна. Окремими питаннями виробництва зерна займалися також такі вчені О.В. Олійник, А.В. Македонський, Д.В. Шиян та інші.

Не обходять своєю увагою проблеми підвищення ефективності виробництва і західні вчені-економісти, серед яких Ф. Ізермайер, Ф.Котлер, П.Самуельсон, А. Томпсон, М. Трейсида інші. Вони в різні періоди активно проводили дослідження даної теми, вважаючи її вирішення запорукою сталого розвитку ринкової економіки. Питання підвищення економічної ефективності виробництва зерна на рівні окремих регіонів потребує наукового обґрунтування та практичного використання.

Мета дипломної магістерської роботи є вияв основних тенденцій розвитку зернового виробництва в сільськогосподарських підприємствах України, зокрема Харківської області та пошук основних резервів і напрямів нарощування валового збору зерна та підвищення ефективності його виробництва і реалізації на конкретному підприємстві, на базі якого проводилось дослідження.

Основними завданнями є:

- проаналізувати теоретично-методологічні питання ефективності виробництва;
- виявити тенденції розвитку ринку зерна озимої пшениці України і регіону;
- проаналізувати економічний стан досліджуваного підприємства;
- розрахувати основні економічні показники використання ресурсів підприємства;
- проаналізувати динаміку основних показників ефективності виробництва та реалізації зерна озимої пшениці на підприємстві;
- розробити методичні підходи та практичні рекомендації щодо оптимізації виробництва зерна озимої пшениці;
- визначити та обґрунтувати шляхи підвищення економічної ефективності виробництва та реалізації озимої пшениці на підприємстві.

Об'єктом дослідження магістерської дипломної роботи є безпосередньо сам процес виробництва і реалізації озимої пшениці на підприємстві.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та практичні питання

підвищення ефективності виробництва і реалізації зерна озимої пшениці.

Інформаційна база: законодавчі і нормативні акти уряду та Верховної ради, матеріали Держкомстату України, Головного управління статистики Харківської області, річні звіти базового сільськогосподарського підприємства, власні наукові дослідження по проблематиці магістерської роботи тощо.

Елементи наукової новизни та їх практичне значення. Зроблена спроба визначити основні напрямки забезпечення ефективності виробництва озимої пшениці на підприємстві Харківської області; обґрунтування практичних рекомендацій по підвищенню ефективності виробництва та реалізації озимої пшениці на підприємстві за рахунок введення нового сорту озимої пшениці «Золотокоса».

Апробація результатів роботи. Основні положення магістерського дослідження апробовано на міжнародній науковій інтернет-конференції економічного спрямування «Світ економічної науки. Випуск 4 (18.05.2019) та на міжнародній науковій інтернет-конференції економічного спрямування «Світ економічної науки. Випуск 8 (7.09.2019).

Публікації: 1. Опанасенко А.М. Стан та перспективи розвитку ринку зерна в Україні /А. Опанасенко// Матеріали міжнародної наукової інтернет-конференції – Тернопіль: Ініціативна група вчених за сприянням та при активній участі Громадської організації "Наукова спільнота" та Wyższej Szkoły Społeczno-Gospodarcza w Przeworsku (Польща), 2019. – С. 61-64.

2. Опанасенко А.М. Огляд виробництва зернових в Харківській області /А. Опанасенко// Матеріали міжнародної наукової інтернет-конференції – Тернопіль: Ініціативна група вчених за сприянням та при активній участі Громадської організації "Наукова спільнота" та Wyższej Szkoły Społeczno-Gospodarcza w Przeworsku (Польща), 2019. – С. 48-51.

Обсяг дипломної магістерської роботи: кількість основних розділів – 3, кількість підрозділів – 9, загальний обсяг – 96 сторінок, обсяг основного тексту – 90 сторінок, кількість таблиць - 22, список літературних джерел – 46 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, відображено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, особистий внесок здобувача, надано інформацію про апробацію та публікації, структуру роботи.

У **першому розділі «Теоретичні та методичні основи ефективності виробництва та реалізації озимої пшениці»** досліджено сутність категорії «ефективність», розглянуто методичні підходи щодо визначення ефективності виробництва та реалізації озимої пшениці, а також проаналізовано сучасний стан розвитку галузі в Україні.

Узагальнення теоретичних засад економічної ефективності виробництва озимої пшениці дає змогу зробити наступні висновки:

1. Аналізуючи погляди різних вчених-економістів на категорію «ефективність», можна стверджувати, що вона є загальнонауковою проблемою. Ми вважаємо, що "ефективність" — це економічна категорія, яка відображає здатність підприємства досягати поставленої мети та характеризується максимально □ оптимальним

співвідношенням витратної і результативної складових з урахуванням взаємодії внутрішніх і зовнішніх факторів виробництва.

2. До найважливіших узагальнюючих показників ефективності виробництва відноситься частка приросту обсягу виробленої продукції за рахунок інтенсивних чинників (інтенсифікації виробництва). Це зумовлюється тим, що в сучасних умовах господарювання економічно і соціально вигіднішим є не екстенсивний (шляхом збільшення обсягу застосовуваних ресурсів), а саме інтенсивний (за рахунок кращого використання наявних ресурсів) розвиток виробництва.

3. Озима пшениця — основна зернова культура України. Підвищення урожайності та обсягів виробництва зерна є пріоритетним завданням аграрного комплексу. За прогнозами Української зернової асоціації Україна здатна вирощувати понад 100 млн тон зерна та експортувати майже 70 млн тон вже до 2022 року. Український аграрний ринок годує не лише 40-мільйонну Україну, але ще й 190 країн світу, при цьому залишається тенденція до зростання обсягів виробництва.

4. Українські аграрії як і раніше збирають близько 4 т/га пшениці, в той час як європейські фермери досягли середнього показника в 8 т/га пшениці. Більш того в Британії в минулому році зафіксована рекордна врожайність пшениці – 16,82 т/га. При цьому, на відміну від багатьох європейських виробників, ми залишаємося прибутковими. І навіть незважаючи на зміщення кліматичних поясів, аналіз динаміки виробництва зернових свідчить про те, що показник врожайності в Україні продовжує зростати.

У другому розділі «Ефективність виробництва та реалізації озимої пшениці» визначено спеціалізацію підприємства, розраховано та проаналізовано показники які характеризують економічну ефективність використання земельних, трудових, матеріальних та фінансових ресурсів підприємства, а також досліджено ефективність виробництва та реалізації озимої пшениці на підприємстві.

1. У 2017 р. підприємством було отримано прибуток розміром 8457,7 млн. грн. Весь прибуток отримано в результаті реалізації продукції рослинництва. Вартість валової продукції у постійних цінах у 2018 р. в порівнянні з 2016 р. збільшилась на 50% та склала 12776,6 тис. грн. У поточних цінах даний показник у 2018 р. становив 34270,1 тис грн, що на 30,6% більше, ніж у 2016 р.

2. В звітному році найбільшу питому вагу в структурі товарної продукції товариства зайняла озима пшениця – 32,3%, на другому місці цукровий буряк – 30,3 %, на третьому соняшник – 12,1%. Можна зазначити, що кожного року структура товарної продукції підприємства дещо змінюється.

3. Дане підприємство має середній рівень спеціалізації, так як коефіцієнт спеціалізації для 2018 р. склав 0,25. Проаналізувавши показники, що характеризують розміри підприємства за 2016-2018 рр. можна відзначити, що майже всі показники збільшились, за виключенням чистого доходу у 2018 р. та чистого прибутку у 2018 та 2017 рр.

4. Результати розрахунків показників рівня та ефективності інтенсифікації виробництва на досліджуваному підприємстві за 2016-2018 рр., засвідчили, що в 2018 р. на 100 га с.г. угідь припадало 3671,3 тис. грн середньорічної вартості необоротних та оборотних активів, що на 12,8% більше в порівнянні з 2016 роком. Дані зміни відбулися за рахунок підвищення середньорічної вартості оборотних та необоротних активів протягом періоду, що вивчався. На 100 га сільськогосподарських угідь припадало 2298,2 тис. грн

вартості валової продукції, що на 27,5% більше, ніж у 2016 р. Рівень сукупної рентабельності дослідного підприємства становив 21,7 %, а норма прибутку – 15,4 %.

5. Розрахунок рівня оплати праці при виробництві продукції рослинництва на підприємстві дав можливість зробити висновок, що витрати на оплату праці збільшились, що є позитивною тенденцією. Середньомісячна заробітна плата збільшилась на 55,8% у 2018 р. у порівнянні з 2016 р. та склала 9367,2 грн.

6. На основі здійснених розрахунків, встановлено, що протягом досліджуваного періоду середньорічна вартість необоротних активів мала тенденцію до зростання, що в подальшому позитивно відобразилось на показниках, які характеризують ефективність використання даних активів. Так, в поточному фондозабезпеченість склала 15,9 тис. грн/га, що на 28,8% більше за показник 2016 року, та майже на 99,8% більше 2017 р. Фондоозброєність за досліджуваний період також збільшилась.

7. Рентабельність озимої пшениці у 2018 р. порівняно з 2016 р. значно зменшилась та склала у 2018 р. 34,5 %. Рівень товарності озимої пшениці у 2018 р. склав 73,8 %.

У третьому розділі «Шляхи підвищення ефективності виробництва та реалізації озимої пшениці» розроблено пропозиції щодо підвищення економічної ефективності виробництва та реалізації озимої пшениці, визначено безбитковий обсяг виробництва продукції, обґрунтовано доцільність застосування нового сорту з метою підвищення економічної ефективності виробництва та реалізації продукції.

Таким чином, підвищення економічної ефективності зернового виробництва в цілому і озимої пшениці зокрема, передбачає збільшення виробництва і поліпшення якості зерна, забезпечення більшої сталості зернового господарства і ефективного використання його виробничих ресурсів на підприємстві.

Основним напрямом подальшого розвитку ефективного виробництва і реалізації озимої пшениці на підприємстві, що досліджується є інтенсифікація виробництва зерна на основі внесення оптимальної кількості органічних і мінеральних добрив, розширення посівів високоврожайних сортів і гібридів, впровадження комплексної механізації, інтенсивних та індустріальних технологій, застосування прогресивних форм організації і оплати праці з урахуванням кінцевого результату.

Ми вважаємо, що одним із основних шляхів підвищення ефективності виробництва озимої пшениці на підприємстві є використання нових сортів насіння. На сьогодні дане підприємство використовує сорт озимої пшениці «Фаворитка», урожайність якого у 2018 р. склала 54,6 ц/га. Слід відмітити, що дане підприємство більше 5 років використовує посадковий матеріал даного сорту. Ми пропонуємо підприємству використовувати сорт «Золотокаса», який допоможе покращити результативність виробництва насіння озимої пшениці. Запровадження нового сорту озимої пшениці на підприємстві при незмінній ціні та площі посіву дасть збільшення урожайності даної культури на 31,2 ц/га, що підвищить валовий збір на 19906 ц, а рентабельність продукції – на 38,4 в.п. Однак, слід зазначити, що розрахунки здійснювались за тих умов, що господарство буде використовувати сівалки точного висіву, які значно знижують втрати насіння при посіві.

ВИСНОВКИ

1. Озима пшениця — основна зернова культура України. Підвищення урожайності та обсягів виробництва зерна є пріоритетним завданням аграрного комплексу. За прогнозами Української зернової асоціації Україна здатна вирощувати понад 100 млн тон зерна та експортувати майже 70 млн тон вже до 2022 року. Український аграрний ринок годує не лише 40-мільйонну Україну, але ще й 190 країн світу, при цьому залишається тенденція до зростання обсягів виробництва. Українські аграрії як і раніше збирають близько 4 т/га пшениці, в той час як європейські фермери досягли середнього показника в 8 т/га пшениці. Більш того в Британії в минулому році зафіксована рекордна врожайність пшениці – 16,82 т/га.

2. Вартість продукції сільського господарства і послуг на підприємстві за 2018 р. у постійних цінах склала близько 12,8 млн. грн, а у поточних - 34,3 млн. грн. відповідно. В звітному році найбільшу питому вагу в структурі товарної продукції зайняла озима пшениця – 32,3%, на другому місці цукровий буряк – 30,3%, на третьому соняшник – 12,1%. Можна зазначити, що кожного року структура товарної продукції підприємства дещо змінюється.

3. Дане підприємство має середній рівень спеціалізації, так як коефіцієнт спеціалізації для 2018 р. склав 0,25. Проаналізувавши показники, що характеризують розміри підприємства за 2016-2018 рр. можна відзначити, що майже всі показники збільшились, за виключенням чистого доходу у 2018 р. та чистого прибутку у 2017 та 2016 рр.

4. Результати розрахунків показників рівня та ефективності інтенсифікації виробництва на підприємстві, що досліджується за 2016-2018 рр, засвідчили, що у 2018 р. на 100 га с.г. угідь припадало 3671,3 тис. грн середньорічної вартості необоротних та оборотних активів, що на 12,8% більше в порівнянні з 2016 роком. Дані зміни відбулися за рахунок підвищення середньорічної вартості оборотних та необоротних активів протягом періоду, що вивчався. На 100 га сільськогосподарських угідь припадало 2298,2 тис. грн вартості валової продукції, що на 27,5% більше, ніж у 2016 р. Рівень сукупної рентабельності дослідного підприємства становив 21,7 %, а норма прибутку – 15,4%.

5. На підставі визначення показників ефективності використання земельних ресурсів підприємств за 2016-2018 рр., можна відмітити, що у 2018 р. виробництво на 100 га с.-г. угідь чистого доходу (виручки) і прибутку зменшилось у порівнянні з попереднім роком. Розрахунок рівня оплати праці при виробництві продукції рослинництва дав можливість зробити висновок, що витрати на оплату праці на підприємстві збільшились, що є позитивною тенденцією. Середньомісячна заробітна плата збільшилась на 55,8% у 2018 р. у порівнянні з 2016 р. та склала 9367,2 грн.

7. На основі здійснених розрахунків, встановлено, що протягом досліджуваного періоду середньорічна вартість необоротних активів мала тенденцію до зростання, що в подальшому позитивно відобразилось на показниках, які характеризують ефективність використання даних активів. Так, в поточному фондозабезпеченості склала 15,9 тис. грн/га, що на 28,8% більше за показник 2017 року, та майже на 99,8% більше 2016 р. Фондоозброєність за досліджуваний період також збільшилась.

8. Розрахувавши зазначені показники на основі даних річних звітів підприємства встановлено, що в звітному році оборотні активи здійснили 1,16 обороти. Середня тривалість одного обороту склала 310 днів. Показник матеріаловіддачі збільшився у 2018 р. в порівнянні з 2017 та 2016 рр. на 43,4 та 15,8% відповідно. Матеріаломісткість склала 0,38 грн. В 2018 р. на 1 грн оборотних активів було отримано 1,1 грн вартості валової

продукції та 0,27 грн прибутку. Рівень рентабельності використання оборотних активів в поточному році становив 27,27 %, що є нижчим на 12,4 в.п. за показник 2017 р. та на 36,4 в.п. за показник 2016 р.

9. Аналіз розрахунків показує, що в структурі посівів на підприємстві щороку присутні 8-9 культур. Підприємство вирощує зернові та технічні культури. На зернові в 2018 р. приходилось 54,9% загальної посівної площі, на технічні – 45,1%. У звітному році найбільша площа ріллі була зайнята під посівами озимої пшениці 445 га, або 29,8% площі посіву. В цілому можна зазначити, що на дослідному підприємстві дотримуються чергування культур для збереження природної урожайності. Рентабельність озимої пшениці у 2018 р. порівняно з 2016 р. значно зменшилась та склала у 2018 р. 34,5 %. Рівень товарності озимої пшениці у 2018 р. склав 73,8 %.

10. Ми вважаємо, що підвищити ефективність виробництва та реалізації озимої пшениці на підприємстві можливо в результаті використання нового сорту насіння, придатного для вирощування в Харківській області, внесення оптимального обсягу добрив, своєчасного виконання всіх необхідних польових робіт по сівбі, обробці, збору та доставці продукції. Мінімізація витрат на виробництво та реалізацію продукції, уникнення втрат урожаю при зборі, зберіганні та доставці також дадуть змогу підвищити ефективність виробництва та реалізації продукції.

Анотація

Опанасенко Альона. Економічна ефективність виробництва та реалізації зерна озимої пшениці. Дипломна магістерська робота. Спеціальність 8.03050401 – «економіка підприємства». Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка.

В роботі розглянуто сучасний стан виробництва озимої пшениці в Україні та Харківській області, визначено проблемні питання галузі. За допомогою економічних методів досліджено, на прикладі конкретного сільськогосподарського підприємства, ефективність використання земельних, матеріальних, трудових та фінансових ресурсів. Детально досліджено ефективність виробництва озимої пшениці. Визначено резерви, за рахунок яких господарство спроможне підвищити рівень рентабельності виробництва та реалізації озимої пшениці.

Ключові слова: економічна ефективність, озима пшениця, прибуток, рентабельність.

Аннотация

Опанасенко Алена. Экономическая эффективность производства и реализации зерна озимой пшеницы. Дипломная магистерская работа. Специальность 8.03050401 – «экономика предприятия». Харьковский национальный технический университет сельского хозяйства имени Петра Василенка.

В работе рассмотрено современное состояние производства озимой пшеницы в Украине и Харьковской области, определены проблемные вопросы отрасли. С помощью экономических методов исследовано, на примере конкретного сельскохозяйственного предприятия, эффективность использования земельных, материальных, трудовых и финансовых ресурсов. Подробно исследована эффективность производства озимой пшеницы. Определены резервы, с помощью которых хозяйство способно повысить уровень рентабельности производства и реализации озимой пшеницы.

Ключевые слова: экономическая эффективность, озимая пшеница, прибыль, рентабельность.

Annotation

Opanasenko Alona. The economic efficiency of the production and sale of winter wheat. Diploma Master's work. Speciality 8.03050401 - "enterprise economy." Kharkov Agricultural National Technical University Petro Vasilenko.

The work considers the current state of winter wheat production in Ukraine and Kharkov region, identifies problem issues of branch. The efficiency of use of land, materials, labor and financial resources was investigated by economic methods by the example of a particular agricultural enterprise, The efficiency of production of winter wheat was investigated in detail. There were identified the reserves with which the farm is able to raise the level of profitability of production and sales of winter wheat.

Keywords: economic efficiency, winter wheat, profit, profitability.